

DOBROSTAN ZWIERZĄT W POLSKICH GOSPODARSTWACH MLECZNYCH

Edyta Gajos

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw
Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Kierownik: prof. dr hab. Henryk Runowski

Słowa kluczowe: dobrostan zwierząt, bydło mleczne, gospodarstwo rolne

Key words: animal welfare, dairy cattle, farm

S y n o p s i s. W opracowaniu przedstawiono wybrane aspekty funkcjonowania gospodarstw mlecznych wskazujące na poziom dobrostanu. Zbadano 110 gospodarstw położonych na terenie województw mazowieckiego i podlaskiego. Stwierdzono, że wśród badanych gospodarstw prawie 98% stosowało ściółkę naturalną, która jest najlepszym materiałem legowiskowym dla krów. We wszystkich badanych gospodarstwach zadawano zwierzętom paszę co najmniej 2 razy dziennie, a w 99,1% z nich krowy miały stały dostęp do wody. W 63,9% badanych gospodarstw wypasano krowy na pastwisku. Wśród nich regularny, codzienny wypas na pastwisku zapewniało zwierzętom 85,5% gospodarstw. W badanej populacji wybieg posiadało 52,7% gospodarstw. Tylko 29,4% gospodarstw pozostawiało cieleta z matką na co najmniej jeden dzień. Wśród badanych rolników 70,6% przeprowadziło w ostatnich latach inwestycje, których celem było podniesienie poziomu dobrostanu zwierząt.

WSTĘP

Problematyka dobrostanu zwierząt gospodarskich nie jest zagadnieniem nowym, jednak dopiero niedawno stała się przedmiotem szerokiej dyskusji społecznej i politycznej. Jest to temat aktualnie szeroko dyskutowany w Komisji Europejskiej. Wskazuje się o potrzebie kolejnych zmian w uregulowaniach prawnych, polegających na doprecyzowaniu i podwyższeniu istniejących standardów dobrostanu zwierząt. Unia Europejska (UE) zajmowała się już wcześniej problematyką norm dobrostanu w prawodawstwie. W drugiej połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku wprowadzono normy utrzymania zwierząt spełniające wymogi ich dobrostanu. W 2003 roku w ramach reformy wspólnej polityki rolnej konieczność przestrzegania zasad dobrostanu zwierząt została sformułowana w ramach wymogów tzw. wzajemnej zgodności (ang. *cross-compliance*). Ich spełnienie warunkuje m.in. otrzymanie płatności bezpośrednich przez rolników. Kolejnym elementem toczącej się dyskusji jest także *Community Action Plan on Animal Welfare (Wspólnotowy plan na rzecz dobrostanu zwierząt)* [Malak-Rawlikowska i in. 2010].

Pojęcie dobrostanu zwierząt jest definiowane na bardzo wiele różnych sposobów [Herbut, Walczak 2004, Malak-Rawlikowska i in. 2010]. O dobrostanie mówi się w odniesieniu do możliwości zwierząt do kontrolowania środowiska, w którym przebywają [Broom 1986]. Przyjmowane jest także przeciwne stanowisko wedle którego dobrostan to stan, w którym zwierzęta mają możliwość dostosowania się do warunków otoczenia [Broom 1996]. Dobrostan można także traktować jako odczucia zwierząt [Duncan 1996] lub jako stan harmonii pomiędzy zwierzęciem a jego środowiskiem, wyrażający się: prawidłowym funkcjonowaniem fizjologicznym i psychicznym, żywotnością oraz wysoką jakością życia [Hurnik 1995 za Pisula 1999]. Większość znanych definicji dobrostanu odnosi się do prawa zwierząt do humanitarnego traktowania, zgodnego z ich naturą i naturalnym środowiskiem [Benson, Rollin 2004].

Poziom dobrostanu w gospodarstwie rolnym może rodzić istotne konsekwencje dla jego wyników ekonomicznych [Lewandowski 2008]. Wyższy poziom dobrostanu może przyczynić się do wzrostu kosztów produkcji o 5-30% [Blandford 2006, Bennett 1997 za Mitchell]. Wykazano też liczne pozytywne aspekty wyższego dobrostanu. Wskaźnik produkcji, taki jak wydajność mleczna, jest bardzo czułym markerem zdrowia zwierząt, a zatem poziomu ich dobrostanu. Zdrowe zwierzęta osiągają korzystniejsze wyniki produkcyjne zarówno pod względem jakościowym, jak i ilościowym [Kończak 2006]. Stwierdzono, że około 30% różnic w wydajności między różnymi obserwowanymi stadami krów mlecznych wiąże się z poziomem strachu, jaki odczuwają zwierzęta w stosunku do ludzi [Walczak 2005]. Według innych badań, czynnik strachu przed ludźmi odpowiedzialny jest za 19% różnic w wydajnościach [Breuer i in. 2000]. Z podanych powodów wskazane jest zbadanie aspektów wskazujących na poziom dobrostanu w polskich gospodarstwach mlecznych.

MATERIAŁ I DYSKUSJA

Badaniem objęto 110 gospodarstw rolnych z województwa mazowieckiego i podlaskiego zajmujących się chowem krów mlecznych. Wśród badanych gospodarstw 91,8% posiadało obory uwięziowe, a 14,5% wolnostanowiskowe. Typ obory nie definiuje jednoznacznie niższego lub wyższego poziomu dobrostanu. System uwięziowy redukuje ból wywołany kulawizną, jednak mocno ogranicza naturalne zachowania zwierząt. W systemie wolnostanowiskowym istnieje większe ryzyko chorób nóg, natomiast znacznie niższe – zapalenia wymion [Sossidou 2004]. Produkcyjność zwierząt traktowana jest jako jeden z mierników dobrostanu, ponieważ zdrowe zwierzęta osiągają lepsze wyniki produkcyjne [Kończak 2006]. W badanych gospodarstwach wydajności mleczne krów różnią się znacząco w zależności od posiadanego typu obory. W gospodarstwach posiadających tylko obory uwięziowe przeciętna wydajność mleczna krów była niższa (4 912 l) niż w gospodarstwach posiadających obory wolnostanowiskowe lub uwięziowe i wolnostanowiskowe (5 814 l). Na podstawie tego wskaźnika można stwierdzić, że obory wolnostanowiskowe zapewniają zwierzętom wyższy dobrostan oraz pozwalają na osiągnięcie wyższych przychodów z produkcji mleka.

Ważne jest także zapewnienie zwierzętom odpowiednich ściół, ponieważ to w oborach z betonową podłogą występuje najwięcej zaburzeń motorycznych [Beaudeau i in. 2000 za Herbut, Walczak 2004]. Wśród badanych gospodarstw jedynie 2 (1,8%) nie stosowały żadnych ściół. Wśród pozostałych 98,2% stosowało ściółkę naturalną, a 25,0% maty i materace. Pod tym względem w większości gospodarstw zapewniano zwierzętom

odpowiedni poziom dobrostanu i najlepsze ściółki, ponieważ udowodniono, że najlepszym legowiskiem dla krów jest ściółka ze słomy [Walczak 2005]. Istotny jest także dostęp do paszy i wody. We wszystkich badanych gospodarstwach zadawano zwierzętom paszę co najmniej 2 razy dziennie, co zapewniało im odpowiedni dostęp do paszy. W 99,1% gospodarstw krowy miały stały dostęp do wody. W 91,7% gospodarstw miały go także zapewnione jałówki i byczki, a w 81,5% cielęta.

Kluczowe dla dobrostanu jest zapewnienie zwierzętom możliwości regularnego ruchu. Niewskazane jest całoroczne utrzymywanie bydła na uwięzi. Rodzi to bowiem wiele niekorzystnych konsekwencji, m.in.: predyspozycje do różnego rodzaju schorzeń, zmiany zachowania, wzrost poziomu stresu [Sossidou i in. 2004]. Całoroczne utrzymywanie bydła w budynkach wywiera także negatywny wpływ na ich rozrodczość [Grzegorzak i in. 1983]. Wykazano, że regularny ruch na świeżym powietrzu w przypadku krów utrzymywanych w systemach uwięziowych wyraźnie poprawia zdrowotność zwierząt [Keil i in. 2006, Loberg i in. 2004]. W 63,9% badanych gospodarstw wypasano krowy na pastwisku w okresie letnim, zaś jałówki i byczki miały zapewniony dostęp do pastwiska w 26,0% gospodarstw, natomiast cielęta tylko w 17,6% gospodarstw. Wśród tych gospodarstw regularny, codzienny wypas na pastwisku stosowano odpowiednio w 85,5%, 71,4% oraz 47,4% gospodarstw. W pozostałych zwierzęta przebywały na pastwisku co drugi dzień (odpowiednio 1,4%, 3,6% i 0,0%) lub nieregularnie (odpowiednio 13,0%, 25,0% i 52,6%). Z powyższych danych wynika, że tylko w około połowie gospodarstw wypasano krowy w okresie letnim. Jeżeli już rolnicy zdecydowali się na wypas zwierząt, to najczęściej czynili to codziennie. Wśród gospodarstw stosujących technologię żywienia bez wypasu na pastwisku aż 85,0% to gospodarstwa wyposażone w obory uwięziowe, w których zwierzęta nie mają zapewnionej możliwości swobodnego poruszania się. Jest to sytuacja niekorzystna z punktu widzenia ich dobrostanu. W pewnej części brak dostępu do pastwiska zwierzętom rekompensuje dostęp do wybiegu, który zapewniano w jednej trzeciej takich gospodarstw. Aspektem różnicującym poziom dobrostanu mogą być koszty leczenia zwierząt, które były niższe w gospodarstwach korzystających z pastwiska (przeciętnie 3900 zł/gospodarstwo) niż w tych bez stosowania wypasu zwierząt (przeciętnie 6700 zł/gospodarstwo).

Wybieg jest kolejnym sposobem zapewnienia zwierzętom ruchu i możliwości swobodnego poruszania się. Wybieg nie zastępuje pastwiska, jednak również poprawia zdrowotność zwierząt, zwłaszcza tych utrzymywanych w oborach uwięziowych. Jest to rozwiązanie korzystne dla gospodarstw utrzymujących duże stada bydła, ponieważ często nie posiadają one wystarczająco wystarczającej powierzchni pastwisk położonych w pobliżu gospodarstwa. W przypadku dużych stad codzienne przepędzanie zwierząt na pastwisko i z powrotem rodzi liczne problemy. Dodatkowym plusem wybiegów jest fakt, że zwierzęta mogą z nich korzystać nie tylko w okresie pastwiskowym, lecz także zimą. W badanej populacji wybieg posiadało 60,9% gospodarstw korzystających z pastwiska i 37,5% gospodarstw nie stosujących wypasu. Rolnicy widzący potrzebę wypasania zwierząt na pastwisku częściej rozumieją także potrzebę posiadania wybiegu. Spośród ogólnej liczby badanych gospodarstw w ponad połowie (52,7%) zorganizowano wybiegi. W zdecydowanej większości z nich zwierzęta miały do niego dostęp codziennie przez co najmniej kilka godzin. Znacząco wpływało to na poprawę dobrostanu zwierząt.

W przypadku krów mlecznych istotnym problemem dobrostanu jest wiek oddzielenia cielęcia od matki. Następnym wcześniejszego oddzielenia jest wzrost ilości mleka uzyskanego od krowy, ponieważ cielęta można karmić preparatami zastępującymi mleko. Jednakże wyniki badań grup cieląt oddzielonych od matek w 6 godzin, 1 dzień, 4 i 14

dni po urodzeniu wyraźnie wskazują, że istnieją wskazania zdrowotne do późniejszego odsadzania cieląt od matek. Ponadto, cielęta oddzielone po 14 dniach wykazywały 3 razy lepsze przyrosty dzienne niż cielęta odsadzone już po 1 dniu od ocielenia [Weary, Chua 2000, Flower, Weary 2001]. Jedynie w 35,8% badanych gospodarstw cielęta w ogóle były zostawiane z matkami, a tylko w 29,4% gospodarstw okres przebywania z matką wynosił co najmniej jeden dzień. Jest to niekorzystne z punktu widzenia dobrostanu krów i cieląt. W przypadku cieląt istotne jest także usuwanie rogów. Zabieg ten wykonywano w 28,4% badanych gospodarstw. Większość rolników usuwało rogi samodzielnie, nie stosując przy tym żadnego znieczulenia. Należy zauważyć, że nie jest to korzystne dla dobrostanu cieląt, ponieważ zabieg ten jest bolesny.

Aż 70,6% badanych rolników przeprowadziło w ostatnich latach inwestycje, których celem było podniesienie poziomu dobrostanu zwierząt. Dotyczyły one głównie różnego rodzaju modernizacji obory, np. powiększenie stanowisk dla krów, budowa kopców grupowych dla cieląt, instalacja poideł, instalacja mat na legowiskach, budowa kominów wentylacyjnych. Kilku rolników zbudowało wybieg dla krów. Aż 46,2% badanych rolników deklarowało w przyszłości podnieść poziom dobrostanu w gospodarstwach przez modernizację obór.

PODSUMOWANIE

W badanych gospodarstwach ogólny poziom dobrostanu bydła mlecznego można określić jako dobry. W niemal wszystkich oborach stosowano ściółki naturalne, które tworzą optymalne legowisko dla krów. W większości gospodarstw zapewniano zwierzętom stały dostęp do wody, a pasze zadawano co najmniej 2 razy dziennie. Zwierzęta nie cierpiały z powodu pragnienia czy głodu. W ponad połowie badanych gospodarstw stosowano żywienie pastwiskowe oraz dysponowano wybiegami dla krów. Zapewnia to zwierzętom niezbędną dawkę ruchu, która przyczynia się do zachowania lepszej zdrowotności. Trzech na czterech badanych rolników przeprowadziło w gospodarstwie inwestycje, którym celem było podniesienie poziomu dobrostanu.

LITERATURA

- Benson G.J., Rollin B.E. 2004: *The well-being of Farm Animals. Challenges and Solutions*, Backwell Publishing.
- Blandford D. 2006: *Animal Welfare*, „Choices”, 21(3), s. 195-198.
- Breuer K. i in. 2000: *Behavioural response to humans and the productivity of commercial dairy cows*, „Applied Animal Behaviour Science”, 66, s. 273-288.
- Broom D.M. 1996: *Animal welfare defined in terms of attempts to cope with the environment*, „Acta Agr. Scand. Animal Science”, Supplement 27, s. 22-28.
- Broom D.M. 1986: *Indicators of poor welfare*, „British Veterinary Journal”, t. 142, nr 6, s. 524-526.
- Duncan I.J.H. 1996: *Animal welfare defined in terms of feeling*, „Acta Agr. Scand. Animal Science”, Supplement 27, s. 29-35.
- Flower F.C., Weary D.M. 2001: *Effects of early separation on the dairy cow and calf 2. Separation at 1 day and 2 weeks after birth*, „Applied Animal Behaviour Science”, 70, 275-284.
- Grzegorzak A. i in. 1983: *Wpływ warunków utrzymania krów na stan ich zdrowia i wydajność w wolnostanowiskowej fermie przemysłowej*, „Medycyna Weterynaryjna”, t. 39, nr 5, s. 291-293.

- Herbut E., Walczak J. 2004: *Wpływ środowiska na dobrostan zwierząt*, „Zeszyty Naukowe Przeglądu Hodowlanego”, 73, s. 19-40.
- Keil N.M. i in. 2006: *Effects of frequency and duration of outdoor exercise on the prevalence of hock lesions in tied Swiss dairy cows*, „Preventive Veterinary Medicine”, 74, s. 142-153.
- Kołacz R. (red.) 2006: *Higiena i dobrostan zwierząt gospodarskich*, Wydawnictwo Akademii Rolniczej we Wrocławiu, Wrocław.
- Lewandowski E. 2008: *Dobrostan i ekonomia*, „Farmer”, 18, [www.farmer.pl].
- Loberg J. i in. 2004: *Behaviour and claw health in tied dairy cows with varying access to exercise in an outdoor paddock*, „Applied Animal Behaviour Science”, 89, s. 1-16.
- Malak-Rawlikowska A., Gębska M., Spaltabaka E. 2010: *Spoleczne i prawne aspekty podwyższenia norm dobrostanu bydła mlecznego w wybranych krajach europejskich i w Polsce*, „Roczniki Nauk Rolniczych. Seria G”, t. 97, z. 1, s. 28-42.
- Mitchell L. *The Economics of Animal Welfare Issues*, maszynopis dostępny w Katedrze Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw WNE SGGW, Warszawa.
- Pisula W. 1999: *Dobrostan zwierząt użytkowych, wybrane zagadnienia psychologii zwierząt*, „Przeгляд hodowlany” nr 1, s. 1-3.
- Sossidou E. (red.) 2004: *Farm Animal Welfare, Environment & Food Quality interaction studies*, National Agricultural Research Foundation, Giannitsa.
- Walczak J. (red.) 2005: *Dobrostan bydła a warunki ich utrzymania*, Wydawnictwo Instytutu Zootechniki, Kraków.
- Weary D.M., Chua B. 2000: *Effects of early separation on the dairy cow and calf 1. Separation at 6 h, 1 day and 4 days after birth*, „Applied Animal Behaviour Science”, 69, s. 177-188.

Edyta Gajos

ANIMAL WELFARE IN POLISH DAIRY FARMS

Summary

The study shows selected aspects of dairy farms operating, which indicate the level of animal welfare. 110 farms situated in the provinces of mazowieckie and podlaskie were examined. It was found, that among the tested farms nearly 98% provided animals with natural bedding materials, which are the best for lying cows. All tested farms fed animals at least 2 times a day. In 99,1% of them cows were provided with continuous access to water. 63,9% of tested farms provided cows with access to pasture. Regular, daily grazing on pasture was ensured in 85,5% of them. 52,7% of tested farms had paddocks. Only 29,4% of them kept calves with their mothers for a period of at least one day. 70,6% of examined farmers had carried out investments aimed to raise the level of animal welfare in recent years.

Adres do korespondencji:

mgr Edyta Gajos

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

Wydział Nauk Ekonomicznych

Katedra Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw

ul. Nowoursynowska 166

02-787 Warszawa

e-mail: edyta_gajos@sggw.pl